

FOSDI

LJUDSKA BEZBEDNOST U VREME VANREDNOG STANJA

EFIKASNOST I DOMETI
BEZBEDNOSNIH POLITIKA
I AGENDE "ŽENE, MIR, BEZBEDNOST"

Projekat podržava: NATO
- Odeljenje javne diplomatije

LJUDSKA BEZBEDNOST U VREME VANREDNOG STANJA - efikasnost i dometi bezbednosnih politika i agende *Žene, mir, bezbednost*

Projekat pod nazivom **LJUDSKA BEZBEDNOST U VREME VANREDNOG STANJA - efikasnost i dometi bezbednosnih politika i agende *Žene, mir, bezbednost*** - realizovan je u periodu avgust - decembar 2020.godine (januar/februar 2021.) kroz različite forme: organizovanjem i realizacijom panel diskusija koje su se odvijale, u skladu sa pandemijskim merama, u hibridnom formatu (sagovornici na jednom mestu a učesnici i auditorijum prati debatu preko *live stream*-a) u Subotici, Užicu, Kragujevcu; kroz medijske aktivnosti i, kao završni događaji, realizacijom dvodnevne online konferencije za učesnike iz celog regiona. Dobro je znati da su, zahvaljujući *online* izdanju projekta, u debatama učestvovali zainteresovani i iz zemalja van Zapadnog Balkana. Tema, lična sigurnost, strah i načini borbe sa virusom, osvetljena je iz više uglova ali je naročito važno da je polazni okvir agenda *Žene, mir, bezbednost* i odrednice Nacionalnog akcionog plana za primenu R1325. Ova agenda je programski i akcioni okvir FOSDI-ja od momenta kada je usvojena i predstavlja polaznu osnovu za analitički i aktivistički angažman naše organizacije i naročito, naših eksperata/ekspertkinja.

Pred vama je publikacija koju čine tekstovi koji se bave pitanjima roda i bezbednosti, ljudskih prava, društvenog angažmana, društvene solidarnosti, stanjem zdravstvenih sistema, stanjem u institucijama, statusa medija u vreme vanrednog stanja izazvanog pandemijom. Preporučena su i neka rešenja i preporuke kako bi trebalo delovati ubuduće.

FOSDI je inače, član Savetodavnog tela civilnog društva pri NATO-u za agendu *Žene, mir, bezbednost*.

Projekat je realizovan u saradnji sa Mrežom za demokratski dijalog i sa Mrežom za rodnu ravnopravnost Jugoistočne Evrope, a uz donatorsku podršku Odeljenja javne diplomatije NATO-a.

Ovaj program je sponzorisalo
Odeljenje javne diplomatije NATO-a

Nataša Milojević, politikološkinja

ŽENE, KOVID, BEZBEDNOST

Nova ne-normalnost; Pandemija je opasna stvar; Žene podnose veće žrtve

Seriji panela i konferenciji prethodila je produkcija dokumentarnog filma pod nazivom **ŽENE, KOVID, BEZBEDNOST: NOVA NE-NORMALNOST** u kome su sagovornici bili žene i muškarci različitih profesija, stručnosti, dobi i interesovanja. Moja početna premisa kao autorke filma jeste da ovo *kovid* stanje ne sme da bude prihvaćeno kao nova normalnost. Građani, zabrinuti za sadašnjost i budućnost, sa razlogom žele odgovore i stavove stručnjaka i institucija. Stoga u ovom uvodnom tekstu, skrećem pažnju na sledeća pitanja, koja su i u filmu i kroz debate, najviše zaokupila pažnju i brigu građana.

Zašto "ovo nenormalno" ne sme da postane "novo normalno"?

Pandemija je opasna stvar. I takva, opasna, ne sme da postane redovno stanje. To redovno stanje znači da društvo funkcioniše na način koji podrazumeva slobodu kretanja, mišljenja, rada, ispunjenje osnovnih ljudskih prava, pravo na čist vazduh, pravo na rad, pravo na slobodno izražavanje mišljenja i, naročito, pravo na kritičko mišljenje bez straha da će ono biti povod za osudu ili kaznu. Dakle, redovno stanje je stanje bez straha. Ja ne mogu da prihvatim da, sveprisutna, sintagma "nova normalnost" koja

opisuje život u doba korone, opravdava ili čak afirmiše vanredno stanje. Jedna sagovornica u dokumentarnom filmu kaže da "sve što je vanredno mora da se završi, da prođe, a ako ne prolazi onda postaje redovno, normalno" i, onda optimistično poručuje da "pandemija mora da prođe". I proći će. A da ne bi "nova normalnost" ostala, jer je ozbiljno kontaminirala društveno biće, mora, uz sve ostale oblike otpora, da bude nazvana pravim imenom, **nenormalnost**. Ako hoćete da idem u detalje, to dalje znači da bi trebalo, posle vanrednog stanja, da se vratimo fizičkoj bliskosti, rukovanju, grljenju, poljupcima, ali i intelektualnoj higijeni, koja podrazumeva znanje o stvarima o kojima govorimo.

Šta je ljudima palo najteže u suočenju sa svime što je doneo koronavirus?

Neizvesnost, ograničeno polje rada, pogrešni odgovori na prava pitanja, sveprisutna sklonost ka laganju, suočavanje sa društvenim anomalijama koje su u vreme vanrednog stanja i sve vreme pandemije, osvojile javni prostor (a naročito virtualni) i čini se da će tu ostati. Teško nam pada što su svuda na mestima odlučivanja u javnom sektoru stvarno "loši đaci" pa je njihovo upravljanje krizom diletantsko.

Mi smo, ovde na Balkanu, iskusili vanredna stanja, naročito devedesetih. I stoga mi je teško prihvatljiva činjenica da mnogi nisu ništa naučili iz tih iskustava.

Važna, centralna pitanja s kojima smo se upustili u ovaj projekat su: od toga koja je bila prva misao i reakcija na vest o koroni i vanrednom stanju do pitanja upućenih stručnjacima za zdravstvo, strategije u sferi bezbednosti, filozofima, viktimolozima, građanskim aktivistima o tome **šta bi trebalo činiti i sada i ubuduće**. A sasvim lično, upućeno svakom sagovorniku jeste pitanje, da li vas je strah? Jer to je ključna tačka od koje zavisi otpornost pojedinca i društva – **pobediti strah**. U ovom slučaju ne samo strah od bolesti već i od drugih pretnji, a brojne su. Ipak, po građane, najopasnije je kada se boje da se bore.

Osnovni utisak jeste da društvom vlada nezadovoljstvo, strah i zabrinutost. Čak i ljutnja. Različite osobe imaju različite impresije. Ali svi žele da se **vratu normalnost**.

Rezultati istraživanja javnog mnjenja nedavno prezentovani govore da je kod ljudi najveći strah od korone ali i od pada standarda i gubitka posla. Posledice pandemije su ono što brine. Jer, kako je pokazalo istraživanje, koronavirus nije samo medicinski već (mnogo više) politički fenomen.

Zašto su žene veće žrtve kovida?

Danas se, što zbog obeležavanja 20 godina od donošenja rezolucije UN, 1325, **Žene, mir, bezbednost**, što zbog ponovnog kreiranja politika rodne ravnopravnosti, jer dosadašnje nisu ostvarile projektovani rezultat, veoma glasno govori o položaju žena i kod nas i svuda u svetu. Posebne i brojne studije o statusu žena u političkoj i javnoj sferi govore da je ravnopravnost samo kvantitativna, odnosno površna, deklarativna, služi za demonstraciju političke korektnosti. Danas je položaj žena nažalost, sasvim u skladu sa površnošću koju je nametnuo neoliberalni pristup ekonomiji, politici, društvu: brojke, procenti, kvote su kamuflirale stvarne rodne odnose. I zato, nažalost, u našem društvu, naročito danas, suočavamo se sa nasiljem nad ženama koje je tokom pandemije, dobilo drastične forme. Nasilje ima mnoga lica.

Žene su u svim javnim delatnostima, ne samo u vreme vanrednog stanja "na prvoj liniji fronta": u zdravstvu, u trgovini, u sferi socijalne brige, održavanju higijene javnih prostora, u kulturi, u obrazovanju, u medijima! Izložene su, stavljene su u prve redove, da kao nekave moderne amazonke "pobede koronu". Njihova požrtvovanost ni sada, kao i uvek, nije upitna. I zato stradaju.

Brankica Janković, poverenica za zaštitu ravnopravnosti Republike Srbije

PANDEMIJA I PROMENA BEZBEDNOSNE PARADIGME

Nastaviti dalje ojačani jednim teškim i traumatičnim iskustvom ali i neprocenjivim znanjem

Globalna kriza izazvana pandemijom virusa KOVID-19 ogolila je brojne manjkavosti društvenih i državnih sistema u čitavom svetu. Talas jednog pretežno respiratornog virusa, koji je, kako kažu, za mnoge bio iznenađenje, do temelja je prodrmao mnoge vrednosti koje su važile kao neprikosnovene i poželjne, a u nekim slučajevima dale i potvrdu neophodnosti sprovođenja agendi protiv kojih je postojao izuzetno snažan društveni otpor. Na svojevrsan način, novonastala kriza, koja nesumnjivo ima više socio-ekonomskih nego zdravstvenih implikacija, poslužila je kao test celokupnog sistema vrednosti i shvatanja pojma bezbednosti. Nažalost, bila je potrebna pandemija da bi se zaista razumeo značaj promene bezbednosne paradigme i približavanje praktične vrednosti strateškog uključivanja koncepta ljudske bezbednosti u sistem nacionalne bezbednosti.

Nasuprot duboko utemeljene percepcije, koja datira iz daleke prošlosti, gde muškarci odlaze u rat, dok na ženama ostaje teret brige o domaćinstvu, u ovom „ratu“ se od velikog broja žena očekivalo i jedno i drugo, o čemu svedoče i raspoloživi podaci o socio-ekonomskim posledicama KOVID-19 krize. Ako posmatramo vanrednu situaciju, koju

živimo i dan danas, kao svojevrsan hibridni rat protiv nevidljivog neprijatelja (ova karakterizacija je već široko korišćena u javnosti i u medijima), videćemo da su žene te koje su bile prva linija odbrane i one na čija je, već preopterećena pleća, pao dodatni teret. Ne želeći nijednog trenutka da umanjim veliku požrtvovanost, doprinos i učinkovitost snaga bezbednosti tokom ove krize, koji bi sasvim sigurno bili još veći da je učesće žena na zadovoljavajućem nivou, u ovoj borbi najveći udar su pretrpele profesije gde žene čine većinu, a to su zdravstvena i socijalna zaštita, trgovina, obrazovanje, mediji i dr.

Kakvu bi korist društvo imalo da je koncept ljudske bezbednosti istinski prepoznat i primenjen na adekvatan način u javnim politikama koje se odnose na bezbednosna pitanja u užem smislu, kao i sve druge oblasti koje bezbednosna pitanja prožimaju? Na ovo pitanje, bi jedini adekvatan odgovor bio još nekoliko, ovoga puta retoričkih pitanja. Da li bi stavljanje čoveka u fokus pomenutih javnih politika doprinelo anticipaciji svih negativnih posledica pandemije virusa? Da li bi jačanje društvene kohezije i suštinske participacije svih društvenih grupa u procesu donošenja odluka doprinelo kvalitetu i učin-

kovitosti epidemijskih mera? Najzad, da li je urođnjavanjem javnih politika mogao biti olakšan položaj i amortizovan udar koje su žene pretrpele u ovoj krizi? Na ova pitanja već postoje mogući odgovori, a to je da je krajnje vreme da se koncepti, kao što su ljudska bezbednost i rodna ravnopravnost, ali i njihovi normativni oblici ispoljavanja kao što je NAP za Rezoluciju SBUN 1325, prihvate kao ključni za funkcionisanje jednog modernog društva, kako bi se nekim budućim negativnim pojavama i krizama moglo bolje upravljati.

Na samom kraju, kao i posle svake krize i nakon ove potrebno je saniranje njenih posledica. Mislim da smo mi u Srbiji uveliko krenuli u taj proces i treba ga dalje nastaviti uz uvažavanje i spremnost da se primeni jedna važna komponenta Rezolucije 1325 - Žene, mir, bezbednost, a to je oporavak. Način saniranja različitih i brojnih posledica, biće pokazatelj i krajnja ocena naše sposobnosti da sagledamo pozitivne i negativne strane upravljanja ovom krizom, kao i mera rešenosti da na osnovu toga nastavimo dalje ojačani jednim teškim i traumatičnim iskustvom, ali i neprocenjivim znanjem. Uz sve naše greške, početne i one

Marija Petrović, filozofkinja

“U određenom smislu, čovek je prinuđen da sve što mu se događa posmatra kao normalno da bi mogao da funkcioniše. Zato i postoji ograničenje toga koliko vanredno stanje može da traje, jer u nekom trenutku ono prestane da bude vanredno i postane normalno. Tako da, ovo jeste možda neka nova normalnost, pa ćemo videti kako će ona da izgleda i do kada će da traje.”

kasnije, koje smo činili u suzbijanju širenja virusa, ipak ću dati ohrabrujuće reči i ocenu za naš sistem bezbednosti pod kojim podrazumevam sve njene aktere: prilično smo dobro odgovorili na ovaj bezbednosni izazov. Borba u trenutku nastanka ove publikacije još traje, pa će konačna analiza slediti kasnije. Ipak, vakcine smo uspeli da nabavimo među prvima u Evropi i to u najtežim tržišnim uslovima i nismo ugrožavali druge, pomažući koliko možemo i susedima. Tako se stiče i zadržava kredibilitet u međunarodnim odnosima. Mi ga vraćamo ponovo jer smo se kao i sva društva suočavali kroz istoriju sa njegovim slabljenjem i jačanjem.

Završiću ipak i bez obzira na moje kontinuirano insistiranje na partnerskim odnosima, razumevanju i toleranciji među polovima, ovaj kratki esej obraćanjem istinskim herojima borbe sa virusom, a to su van svake sumnje žene - ostaje nada da će društvo prema njima pokazati veće razumevanje i podršku, od one koju smo toliko puta videli, a koja se ukratko može opisati sveltremeno važećim naslovom Lazarevićeve pripovetke “Sve će to narod pozlatiti”.

mr Svetlana Janković, potpukovnica u penziji

UPOTREBA VOJSKE U SPREČAVANJU ZARAZE KOVID-19

Šta je misija vojske u mirnodopskim uslovima; Vreme je za novi NAP

Suvereno je pravo svake države da primeni način i resurse kojima će reagovati u slučaju prirodnih ili ljudskim faktorom izazavnih nesreća, pa tako i u slučaju kada je na sceni pandemija Covida-19. Većina država će, pre svega, iskoristiti sve nadležne i raspoložive civilne resurse, pa tek u njihovom nedostatku ili nemogućnosti efikasnog odgovora posezati za drugim opcijama. Primer takvog odgovora predstavljaju većina država članica NATO-a.

Sve vojske u svetu su angažovane od strane država u prirodnim nesrećama (poplave, zemljotresi, epidemije), bilo da su države članice NATO ili su izvan vojnih saveza. Različiti su jedino mehanizmi donošenja takve odluke zavisno od ustavnih ili zakonskih okvira u svakoj državi ponaosob, a potom diferencira se i realizacija samih odluka (vreme, prostor-mesto, način korišćenja postojećih resursa). Znači u sprezi su politička odluka i postojeći kapaciteti vojske.

Pripadnost bilo kom savezu, na osnovu postojećih iskustava nema mnogo uticaja, što pokazuju i sadašnji događaji (primer Crne Gore kao članice NATO i Srbije ili BiH koje nisu članice).

Moderni doktrinarni pristupi oružanih snaga za situacije vojnih neratnih operacija podrazumevaju jačanje sposobnosti za civilno-vojnu saradnju i operacije koje angažuju vojne resurse prikladne konkretnoj nepogodi. Prednosti vojske za angažovanje u svim situacijama u odnosu na ostale snage su bolja organizovanost i mobilnost, a poseduju i obučene i disciplinovane pripadnike sa velikim brojem veština. Tako, u slučaju Covida-19, određeni logistički (transportni, sanitetski, intendantski...) i specijalistički (sredstva biološko-hemijska zaštite) kapaciteti oružanih snaga su veoma vidljivi i dobrodošli.

Deo javnosti u Srbiji, a čini se i u ostalim zemljama u okruženju uvek negoduje, bez obzira koja je odluka državnih organa u pitanju, pa tako i ova zbog korišćenja vojske ispred bolnica i na granicama. Ponekad je to produktivno, a ponekad ne, zavisno od situacije. No, kada je bezbednost, ovog puta zdravstvena u pitanju negodovanje nije svrsishodno, odnosno može remetiti predviđenu strategiju.

Postavlja se pitanje zašto stanovnici nisu negodovali 2014. godine, kada je vojska pomagala u prevenciji i saniranju posledica poplava u Srbiji? Da li su stanovnici

Zagreba negodovali kada im je vojska pomogla prilikom raščišćavanja grada kod nedavnog martovskog zemljotresa? Uostalom, da ne zaboravimo da svaka vojska, pa i Vojska Srbije¹ ima svoje misije², a jedna od njih uključuje tu mogućnost – podršku civilnim vlastima u suprotstavljanju pretnjama bezbednosti - naravno u skladu sa Ustavom Republike Srbije (član 139.) i Zakonom o vojsci. A upravo Zakon o vojsci, član 2, predviđa da predsednik Republike ili ministar odbrane po ovlašćenju predsednika Republike, može odlučiti da Vojska Srbije nadležnom državnom organu, odnosno organizaciji, organu autonomnih pokrajina i organu jedinica lokalne samouprave, na njihov zahtev, pruži pomoć radi zaštite života i bezbednosti ljudi i imovine, zaštite životne sredine ili iz drugih razloga utvrđenih zakonom. U uređenim društvima ovo je sasvim dovoljan argument.

Zbog informacije da je na desetine pripadnika vojske Srbije pozitivno na COVID-19, odmah se postavilo i pitanje, da li neko treba snositi odgovornost zbog toga. Odgovor je jasan, ukoliko je u primeni propisanih procedura došlo do propusta, svakako da počinioci treba da odgovaraju za činjenje ili možda nečinjenje. Ipak u ovim specifičnim, i ne do kraja definisanim uslovima, čija je promena dinamike svakodnevna, često se procesi ne realizuju do kraja, preplavljeni novim procesnim radnjama, koji tako jedni druge preklapaju. Nisam sigurna da će se to i desiti, ali želim da verujem da ima dovoljno savesti.

I na žalost još uvijek u mnogim državama kada vojska izlazi na ulice to se gleda kao politička nestabilnost, a naoružana vojska i vojna sredstva stvaraju osjećaj nelagode. Naravno podrazumeva se (ali nije uvek tako) vojska se nikada, pa tako ni u slučaju prirodnih nesreća, ne bi smela upotrebljavati kao sredstvo demonstriranja vlasti i sile. Takođe, vojska ne sme biti sredstvo izražavanja političkih razmirica, koje mogu dovesti do izbegavanja njene upotrebe kada i gdje je to neophodno.

I naravno na kraju podsećanje na rodnu dimenziju i dvadeset godina Rezolucije 1325. Deluje da nije povezano, naročito ne sa ovom pandemijom, ali... podsetimo se UNDP Izveštaja o ljudskom razvoju iz 1994.godine koji konstatuje da je lista pretnji ljudskoj bezbednosti prilično duga i da se većina može svrstati u neku od sedam podkategorija ljudske bezbednosti (ekonomska, bezbednost u pogledu hrane, zdravstvena bezbednost, ekološka bezbednost, lična bezbednost, bezbednost zajednice i politička bezbednost). Vreme je da se na svetskom nivou donese nova rezolucija, nakon onih šest (ili osam) posle 2000. godine, a u Srbiji vreme je da se pokrenu procesi za novi NAP za primenu Rezolucije 1325 i ostalih posle nje uključujući i predloženu. Neophodno je da se u njima poseban akcenat stavi na revidiran koncept ljudske bezbednosti, odnosno na bezbednost žena i devojčica u uslovima vanrednih opasnosti kao što je KOVID-19 pandemija.

¹ Vojska Srbije se može upotrebiti u miru, **vanrednom stanju (član 87 i 88 Zakona o odbrani)** i ratnom stanju, u skladu sa zakonom i odlukama nadležnih državnih organa.

² Misije Vojske Srbije su:

- Odbrana Republike Srbije od oružanog ugrožavanja spolja
- Učešće u izgradnji i očuvanju mira u regionu i svetu
- **Podrška civilnim vlastima u suprotstavljanju pretnjama bezbednosti.**

dr Zorica Mršević, ekspertkinja za rodne politike

RODNI ASPEKTI PANDEMIJE - VREME JE ZA DEZINFEKCIJU

Pred svima je jedan veliki test; Bolje nasleđe mora biti ostavljeno generacijama koje dolaze

Suočeni smo pojedinačno i zajedno, kao nacija i kao deo čovečanstva, sa nezapamćenom zdravstvenom, humanitarnom i socijalno-ekonomskom krizom. Vreme je podsećanja na poruku kojom je svojevremeno Martin Luter zahtevao rasnu ravnopravnost: "Iako smo došli različitim brodovima, svi smo danas na istom brodu." Možda je ipak nužna korekcija Luterove poruke našeg pandemijskog doba, jer zaraza koronom ne pogađa sve isto. Jeste tačno da smo u istoj oluji, ali više nismo na istom brodu, jer su naime, neki na oklopljenim krstaricama, neki na luksuznim jahtama a mnogi, čak većina, pak tek u gumenim čamcima sa jednim veslom. Ova pandemija kao i sve prethodne krize i katastrofe, ne pogađa podjednako žene i muškarce, bogate i siromašne, starije i mlade, nebelačke ljude i belce. Umesto toga, ona uvećava sve postojeće nejednakosti i ozbiljno pogađa one koji su već ranjivi i posebno interseksionalno ugroženi istovremenim prisustvom višestrukih osnova marginalizacije i diskriminacije.

Kroz istoriju je dobro poznato da svaka kriza pogađa žene poput velikog talasa koji ih vraća kilometrima unazad. Sve što je do sada, bilo postignuto, bilo osvojeno u pogledu rodne ravnopravnosti,

uključujući zaštitu od rodno zasnovanog nasilja, ravnopravnost na tržištu rada, može nestati ili se značajno umanjiti pod naletom pandemije. Početak tog nestajanja je od onog trenutka kada je kriza vratila žene u kuće i dovela do dupliranja neplaćenog kućnog radnog vremena i obaveza. Povrh toga, svi oni, koji žive i rade na marginama društva, a većina njih su žene, izloženi su najvećem riziku od zaraze i umnoženih životnih teškoća prostog preživljavanja. Stoga je *Svetsko viktimološko društvo* upozorilo na rastuće obrasce viktimizacije, uključujući slučajeve zloupotrebe moći u kontekstu posebno marginalizovanih zajednica i ranjivih grupa i pojedinaca.

Rodno obojene posledice pandemije se mogu grupisati u dve osnovne kategorije pretnji ljudskim pravima žena - prva: društveno-ekonomski odnosi (uglavnom sadrže eroziju rodne ravnopravnosti), radno angažovanje na radnim mestima u rizičnim sektorima, smanjenje mukom stečenih radnih i socijalnih prava uz stalnu pretnju gubitkom radnog mesta, dupliran obim kućnih obaveza, jačanje tradicionalnih stereotipnih shvatanja o navodnoj nepotrebnosti ženskog radnog angažovanja izvan kuće, i sl. Druga kategorija sadrži intenzivirano rodno zasnovano nasilje,

**Dr Vesna Nikolić Ristanović,
Viktimološko društvo Srbije:**

“Ja sam uočila dva ključna nedostatka. Jedan je nedostatak korišćenja svih mogućnosti digitalnih tehnologija i za prijavljivanje nasilja i za vođenje postupaka, a drugi je što niko ne vodi računa o tome da postoji jedan deo populacije koji nema pristup digitalnoj komunikaciji, koji čak nema pristup ni televiziji, a to je deo populacije koji je najranjiviji, poput Roma, migranata, migrantkinja, osoba koje imaju neke posebne potrebe, stariji ljudi... oni su apsolutno najteže pogođene ovom situacijom, jer do njih informacije nisu ni dolazile.”

uglavnom porodično nasilje. Obe kategorije su međusobno veoma povezane, uslovljavaju se i pojačavaju jedna drugu.

Sagledavanje pandemije sa stanovišta ljudske bezbednosti nužno sadrži pogled kroz sočiva rodne ravnopravnosti. Prvo što se uočava je znatnija brojnost žena na zdravstveno nebezbednijim poslovima, u zdravstvu, trgovini svih nivoa, ugostiteljstvu, pretškolskom i osnovnom obazovanju. I kada se kaže, zdravstveni sistem je preopterećen, treba reći, zdravstveni sistem koga čine 90 posto žena je preopterećen. Ako se na tzv. kontaktnim radnim mestima rizičnost jasno uočava, rodni aspekt je prisutan i tamo gde se na prvi pogled ne vidi pravi uzrok.

Socijalno distanciranje i ograničeno kretanje povećalo je rizik os nasilja u porodici, uz smanjenje mogućnos-

ti traženja i dobijanja institucionalne i vaninstitucionalne pomoći i podrške. Dom nije uvek (ili bolje rečeno, nije nikada) potpuno bezbedno mesto za žene, postaje sada posebno rizično tokom mera zabrane, jer nasilnike u porodici nije moguće izbeći i teško je, ili je nemoguće zbog blizine nasilnika, pozvati policiju, SOS telefon, Hitnu pomoć, makar komšinicu, prijateljicu, roditelja. Ukratko, trenutna situacija je posebno opasna za žene i decu koja svoj dom dele sa nasilnikom u društvom i političkom kontekstu pogoršanja ekonomskog (radnog i profesionalnog) položaja žena.

Neophodno je analizirati pandemiju kroz jezik ljudskih prava žena imajući na umu da će, ako se ovaj aspekt zanemari sada, nastaviti da nedostaje u merama svih nivoa i vrsta dizajniranih da ublaže posledice pandemije. Kroz analizu

ugrožavanja i umanjenja dostojanstva žena u sadašnjem trenutku pandemijske krize istovremeno se identifikuju mogući odgovori i mere za zaštitu dostojanstva žena. Fokus je na neophodnosti zaštite od rodno zasnovanog nasilja, ženskim ljudskim pravima, odgovorima institucija, solidarnosti, sigurnosti i dobroj komunikaciji. Mnogo je razloga zbog kojih su muškarci nasilni u porodici, uključujući rodnu neravnopravnost i socijalne norme koje odobravaju nasilje, iskustva zlostavljanja iz detinjstva ili izloženost nasilju i prinudnu kontrolu tokom odrastanja. Zloupotreba alkohola i opojnih supstanci takođe mogu pokrenuti nasilje. Stresne situacije, poput onih tokom pandemije KOVID-19 i ekonomske nestabilnosti, pogoršavaju rizik. Štaviše, trenutne mere distanciranja koje su na snazi u mnogim zemljama otežavaju ženama i deci da dođu do porodice, prijatelja i zdravstvenih radnika koji bi inače mogli da pruže podršku i zaštitu.

Važno je napomenuti da su zato mnoge organizacije, kako domaće tako i međunarodne, reagovala upozorenjima vladama na porast nasilja, primerima dobre prakse, kampanjama i pozivima na poboljšanje institucionalnih servisa za žene sa iskustvom nasilja, od OEBS-a, Saveta Evrope, EIGE-a, Evropskog instituta za ravnopravnost polova, do možda najzanimljivije kampanje koju vodi FIFA.

Ova kriza, ipak treba reći, nije donela samo nevolje svima, već pruža priliku da se zaustavimo i razmislimo o tipu

sveta u kojem želimo da živimo, svetu bez drastičnih društvenih nejednakosti i svakako bez rodno zasnovanog nasilja, gde su ljudi i solidarnost prioriteta nad kapitalom i korporativnim interesima. Progresivne društvene snage, od partija preko sindikata, akademske zajednice i istraživačkih tela, ljudsko-pravnih i feminističkih organizacija, sada su u situaciji izloženosti do sada najvećim izazovima - da li će i sa kim moći da razgovaraju o rodno egalitarnim rešenjima tokom i posle KOVID-19. Ako ne, to bi značilo odricanje od vekovne borbe generacija žena za ravnopravnost, socijalnu pravdu, demokratiju i ljudska prava.

Možda je danas već u toku priprema velike bitke za novu stvarnost, koju ne možemo ni da zamislamo, ali polako shvatamo da ništa više neće biti kao nekada. Zbog toga je neophodno izvući najbolje iz ove krize, koja je svojevrsna kriza čovečanstva. Neizbežno je da posledice pandemije budu vidljive u svim oblastima društva i kroz sve aspekte analize, uključujući i rodnu. Jasno je, pred svima je jedan veliki test.

Pored dezinfekcije ruku i prostora, vreme je i za dezinfekciju odnosa, pojmova, vrednosti, strategija, pa i samih misli. Žene i muškarci zaslužuju bolje. Bolje nasleđe mora biti ostavljeno generacijama koje dolaze. Mogući izlaz i nada su u ženama koje se međusobno podržavaju, jer su danas više nego ikad potrebni feministički principi, ljudska etika brige za sebe i druge, uz preko potrebnu afirmaciju rada, solidarnost i saradnju.

PRVI PANEL, SUBOTICA, 20. X 2020.

Panelistkinje: **mr Svetlana Janković**, potpukovnica u penziji, **Natalija Jakovljević**, novinarka, **Nataša Milojević**, politikološkinja, moderator-ka **Tamara Tripić**

NA PRVOJ LINIJI ZARAZE

Da li uspevamo i kako se nosimo sa osećajem ugroženog zdravlja i bezbednosti u godini u kojoj nas zapljuskuju, jedan za drugim, "talasi" ključnih nedelja? Kome da verujemo? Na koga možemo da se oslonimo? Kakav je položaj žena u društvu koje se suočava sa epidemijom kovid19?

Tamara Tripić,
moderatorka

Poverenje.

Ova reč dobila je potpuno novi značaj u godini koju je obeležila pandemija virusa KOVID19, ugrozivši pritom mnogo više od na-

šeg zdravlja. Kažu da virus više pogađa one ljude koji već pate od drugih bolesti. Izgleda da je isto slučaj i sa društvima. Društva i države poput Srbije, koja već pate od brojnih hroničnih oboljenja - teže se nose sa pritiscima ove epidemije. Tamo gde pojedinci prepoznaju gubitak čula ukusa i mirisa kao jedan od prvih simptoma bolesti, obolela društva kao naše izgleda najpre gube "čulo" poverenja.

Iskustvo novinarki i novinara od samog početka krize izazvane virusom kovid19 nalaže da u našem društvu, ovakvom kako danas funkcioniše, možemo samo da se oslonimo na nas same, smatra **Natalija Jakovljević**, novinarka iz Subotice, jer državi koja ne komunicira istinu poverenje i ne pristaje. Već smo imali (ne)priliku da se u izveštajima novinara i medija tokom ove krize uve-

rmo kako informacije koje država deli s javnošću nisu jasne, precizne i, što je najvažnije, nisu tačne.

U praksi, ovo znači da svi moramo najpre da se oslonimo na sopstvenu odgovornost, a to znači držanje distance, nošenje zaštitnih maski i izbegavanje nepotrebnih, a osobito grupnih susreta. Sami vodimo računa jer ove odgovornosti svakako ne možemo delegirati drugima, ni državi.

Sa stanovišta rodne perspektiva upravljanja ovom, ali i drugim kriznim situacijama, **Svetlana Janković**, potpukovnica u penziji, u odgovoru države i institucija: "prepoznaje poseban značaj Rezolucije SB UN 1325 i pripadajućeg akcionog plana. Rezolucija 1325 "Žene, mir i bezbednost" prepoznaje neproporcionalni i jedinstven uticaj oružanih sukoba na žene i devojčice. **Rezolucija poziva na usvajanje rodne perspektive kako bi se razmotrile posebne potrebe žena i devojčica tokom kriza i vanrednih situacija. Na žalost, mi u Srbiji bezbednost prečesto razumemo i doživljavamo isključivo kroz prizmu rada vojske i policije. Bezbednost je**

daleko širi koncept, i podrazmeva čitav niz dodatnih dimenzija - od kojih neke postaju očiglednije u trenutnim uslovima borbe protiv epidemije kovid19. Koncept ljudske bezbednosti rapidno dobija na značaju kada osećaj ugroženosti ne jenjava još od marta ove godine, kada zvaničnici govore o "ratu", a neprijatelj nije strana vojska, nevidljiv je i nanosi nam gubitke. Danas ubrzano shvatamo da, uprkos očekivanju da nacionalne strategije i politike, poput navedenog akcionog plana, daju rešenja za vanredne situacije, presudan faktor uspeha u zaštiti žena nisu te - ipak samo smer- nice - već aktivno učešće svih članova zajednice tamo gde se odvija stvarni život - na lokalnom nivou, u našoj ulici. Neophodno je, dakle, misliti o lokalizaciji politika, ne samo ovog plana već svih propisa, a tu smo mi sami učesnici - svaki pojedinac je učesnik

ili učesnica u procesima koji unapređuju našu bezbednost".

Nataša Milojević uočava niz činjenica koje bezbednost žena i odgovor države prema ovoj opasnosti stavljaju u prvi plan: "U kriznim situacijama ženski rod je mnogo više izložen nasilju i trpljenju posledica vanrednih okolnosti. Šta više, preko 70% angažovanih na prvoj liniji borbe protiv zaraze jesu žene, pri čemu se taj procenat ne odnosi samo na medicinsko osoblje, već i na pružanje pomoći u kući, na trgovkinje u prodavnicama, ugostiteljske radnice, žene na šalterima, u javnim službama.

To praktično znači da se u radu kriznog štaba može uočiti manjkavost zato što isti ne uzima u obzir ovu rodnu perspektivu krize, pa su tako i mere i odgovori na krizu bez primene ovih znanja. Žene nesrazmerno trpe posledice krize

Prvi panel u Subotici, Natalija Jakovljević, Tamara Tripić, Svetlana Janković, Nataša Milojević

i van ovih, profesionalnih angažmana, kao na primer u slučajevima nasilja u porodici koje je osobito teška dimenzija problema u uslovima karantina, odnosno u periodima kada je na snazi policijski čas. Uprkos činjenici da na internetu postoje adrese ili brojevi telefona na koje žrtva nasilja može isto i da prijavi, te i inače neizvesne mogućnosti, su dodatno ograničene u uslovima policijskog časa i vanrednog stanja, kada se žrtve mogu naći u stalnom kontaktu sa počiniocem, bez prilike da se osame i ohrabre za traženje pomoći.

Poseban aspekt ovog problema je neverbalno nasilje, ono što viktimolozi prepoznaju da nije ni fizičko ni verbalno već situacija kontinuirane teskobe.

Sada takođe znamo kako izgleda voditi računa i o deci u vanrednim uslovima, pa je ovo ujedno i prilika da pozovemo da iskustvo s proleća i leta bude ugrađeno u koncipiranje odgovora države i zajednice na buduće talase ove, ili neke nove krize.

Učenje, pa čak i iz grešaka, je od izuzetnog značaja, jer - na žalost, ova kriza po svemu sudeći nije i neće biti kratkog daha.

Skrivanje informacija – širenje lažnih vesti

Skrivanje informacija doprinosi širenju zaraze. Toliko je štetna netransparenčnost institucija u upravljanju ovakvim krizama. Na samom početku krize, početkom marta, bilo je praktično nemoguće doći do informacija. Novinarsko iskustvo iz tog perioda ukazuje na činjenicu da je ključno osoblje u sistemu praktično "nestalo". Odgovorni pojedinci se ne javljaju na telefon ili odbijaju pozive novinara, što u uslovima izostanka blagovremenih i tačnih informacija, doprinosi

opasnosti od pojave i širenja panike.

Ostalo je nejasno zbog čega država ima taj otklon, uključujući i konkretno za prvi slučaj zaraze u Subotici, naglasila je **Natalija Jakovljević**.

Tabloidi unose još veću zabunu i krizu. Kumulativni efekat je raspirivanje straha, ali i pojava teorija zavere, nadržilekarske ideje i saveti uplašnim građanima, što sve dodatno otežava već komplikovanu situaciju, sa opasnošću od još težih posledica.

Dobar primer koji ilustruje ovaj problem jeste i famozna vladina uredba o zabrani decentralizovanog, slobodnog informisanja javnosti. Umesto da se fokusiraju na prikupljanje i objavljivanje tačnih informacija koje bi blagovremeneo informisale javnost i umanjile osećaj ugroženosti, mnogi novinari su se pitali da li će biti uhapšeni jer rade svoj posao, što se po jedinima i dogodilo. U međuvremenu se ustalio princip objavljivanja nekih okvirnih informacija, dobijamo elementarne podatke, broj zaraženih, izlečenih, umrlih, itd. Međutim, svo dosadašnje iskustvo proizvodi sumnje u njihovu tačnost.

U slučaju da novinar ili novinarka u Subotici želi s nekim doktorom da razgovara o epidemiološkoj situaciji u Subotici, moraće da zove nekog u Beogradu ili u Novom Sadu, jer u lo-

kalnoj sredini niko ne želi da razgovara sa novinarima.

Činjenica je da strah dolazi od nepoznatog, a to je širi problem. Ako nemamo pripremljene procedure za delovanje u kriznim situacijama kakva je kriza sa virusom KOVID19, onda se uočavaju greške proistekle iz neutemeljenog snalaženja umesto planskog delovanja. Sad se videlo da nemamo sve procedure koje nam trebaju.

Svaka kriza je prototip za sebe, pa su i dometi priprema ograničeni. Ipak, institucije kojima je to posao moraju biti u mogućnosti da se oslone na profesionalce koji vladaju sobom, koji su organizovani i na visini zadatka - nezavisno od toga da li je reč o KOVID19 ili drugoj krizi - da svako radi svoj posao! – rekla je **Svetlana Janković**, stručnjakinja za rodnu politiku u snagama bezbednosti i detaljnije objasnila ulogu Vojske:

“Ključni izazov u ostvarivanju ove pretpostavke predstavlja način na koji se popunjavajau krizni štabovi koji ujedno treba i da rešavaju konkretne probleme. Ne može neko iz Beograda bolje da zna šta je problem u Subotici, Čačku itd, kakvi su lokalni kapaciteti, šta su izazovi, gde su slabe tačke. Ta znanja postoje na lokalnu, što znači da odatle treba i da se pokreće akcija - a ne samo da se čekaju instrukcije iz Beograda. **Vojska, u okviru svoje takozvane treće misije, ima obavezu da pomaže svoju društvenu zajednicu i da joj u svim situacijama bude oslonac i stabilnost. U tom kontekstu, vojska je i dobar primer organizacije posvećene stalnom uvežbavanju reakcije na krizne situacije. To je hijerarhija kojoj je ceo život obučavanje za situacije koje su u suštini vanredne. Postavljena su pitanja u javnosti o tome zašto je vojska iskorišćena. Jednostavan je odgovor:**

zato što sluša naredjenja koja su joj izdata u vanrednoj situaciji za kakve se i uvežbava. U situacijama kada se u zajednici pojavi strah, vojska je od izuzetnog značaja, a daleko je važniji doprinos dala i hitrom reakcijom na postojeću krizu, kao što su formiranje bolnica u Beogradskoj areni, na Beogradskom sajmu, formiranje poljskih bonica u drugim gradovima u Srbiji, kao na primer u Novom Pazaru, otvaranje vojne bolnice na Karaburmi, što su sve objekti koji i danas služe pacijentima, ali u njima šira javnost ne primećuje presudnu ulogu vojske.

I drugi sektori društva i države demonstriraju moć za efikasno delovanje u uslovima krize. Jedan od ključnih aspekata prvog udara, pre svega na dnevne životne navike starijih lica kojima je kretanje bilo ograničeno, bio je organizovanje volontera i solidarnost zahvaljujući kojoj su naši najstariji sugrađani imali pristup namirnicama, lekovima i drugim potrepštinama.

Građanski aktivizam - solidarnost

Dr Zorica Mršević iz Instituta društvenih nauka, uočava da je “u prvoj polovini godine vlada proglasila 2020-tu, godinom solidarnosti. Na žalost, ostalo je nejasno u čemu i u kakvim aktivnostima se ta inicijativa manifestovala u praksi. Nisu li upravo krize sa epidemijom virusa KOVID19 ili migrantska kriza prilika da se promoviše solidarnost? Na žalost, mediji ne pomažu jer im je uvek prioritet da izveste javnost o lošim vestima, a ne o dobrim primerima solidarnosti i saradnje. Solidarnost nam je neophodna i zbog ekonomske krize koja najviše pogađa najslabije. Ljudi koji su već marginalizovani padaju u još težu situaciju, a

zajednica puca tamo gde je najtanja. Ko prvi oseća posledice krize? Ko prvi ostaje bez posla? Ko prvi dobija virus? Ko prvi dobija otkaz? Treba nam više solidarnosti za razumevanje i akciju na ublažavanju ovih izazova. Mere moraju imati rodno-informisanu perspektivu.”

Nema jednog univerzalnog odgovora na pitanje šta je lična bezbednost i na koje načine je ugrožena. Odgovora je mnogo. Nije nam samo zdravlje ugroženo, već i ekonomija kao i priroda pod pritiskom klimatskih promena. Ti drugi izazovi, čini se, ostavljeni su po strani u doba pandemije, a nisu ništa manje važni.

Da li mi živimo novu normalnost ili je pandemija jedno od poslednjih upozorenja? Ova kriza nije “normalnost” već pre svega podsećanje da mi moramo da se izborimo za svoja prava, ne samo pred državama, već moramo i da prozovemo taj finansijski, korporativni svet koji diktira mnogo toga, moramo da tražimo odluke koje su u prilog ljudskom rodu a ne protiv njega.

Suština je u tome da institucije moraju raditi svoj posao, a kada to nije slučaj ne preostaje drugo nego da se oslonimo na sebe. Predaja osećaju izneverenosti ne valja. Treba je zameniti razmišljanjem o tome šta je najbolje da ja uradim u datim okolnostima. To u praksi znači da ne možemo biti samo posmatrači ili kritizeri na društvenim mrežama. Naša je i odgovornost za prevenciju širenja zaraze, za decu, porodicu, starije članove zajednice.

Oporavak će biti dug, a da bi bio uspešan neophodno je da se građani uporno obraćaju svojim institucijama i da se ne prepuštaju osećaju bespomoćnosti, da ne odustaju. Više faktora utiče na tu spremnost. To nije samo stvar lične sigurnosti već i učešća u politici, što na žalost odbija ljude.

Međutim, ako ne vidimo sebe kao deo društva, a to znači i države, onda nam je država zarobljena, a društvo anestetizirano. Te bolesti su opasnije i od KOVID19, i ne smeju se zapuštati.

DRUGI PANEL, UŽICE, 30. X 2020.

Panelisti: dr Jelena Raković-Radivojević, gradonačelnica, Gordana Savić, Centar za ljudska prava i demokratiju, Jelena Karaklajić, nvo Užičanke, moderator Nenad Kovačević, novinar

ZA BEZBEDNOSNE RIZIKE ODGOVORNI SU I GRAĐANI I INSTITUCIJE

Da li živimo “novu normalnost” ili je korona poslednje upozorenje? Kako bi trebalo da izgleda reakcija građana u sledećoj fazi pandemije, a kako vlasti? Na koji način da primenimo iskustava iz dosadašnje prakse u borbi protiv virusa korona u lokalnim zajednicama?

To su neka od pitanja o kojima se razgovaralo na onlajn debati „Ljudska bezbednost u vreme vanrednog stanja” koju je organizvao FOSDI, u saradnji sa Regionalnom razvojnom agencijom „Zatibor” iz Užica.

Učesnice debate su bile predstavnice lokalnih institucija i civilnog sektora - dr Jelena Raković-Radivojević, gradonačelnica Užica, koja je do avgusta 2019. godine bila direktorka Opšte bolnice Užice, Gordana Savić iz užičkog *Centra za ljudska prava i demokratiju* i Jelena Karaklajić, predstavica humanitarne grupe *Užičanke*. U debati su učestvovali i građani i građanke su Zlatiborskog i Moravičkog okruga posredstvom društvenih mreža i internet platformi, Zoom i Facebook *livestream*.

Učesnice su podsetile na to da je pandemija bila iznadenje za ceo svet, da su predstavnici naših institucija nudili konfuzne informacije, da je bilo problema u zdravstvenom sistemu, nakon čega je usledilo otrežnjenje i suočavanje sa realnošću, a potom i uvođenje vanrednog stanja.

S druge strane, građani nisu imali poverenja u predstavnike državnog Kriznog štaba, odbijali su da se suoče sa novom vrstom opasnosti i da primenjuju protivepidemijske mere, smatrajući da je u pitanju još jedna „svetska zavera” i običan virus gripa. Međutim, sa novom opasnošću suočili su se kasnije, kada su se razboleli njihovi prijatelji, članovi njihovih porodica i ljudi iz njihovog neposrednog okruženja.

Navodeći da je lokalna samouprava morala da reaguje brzo i da je iz budžeta izdvojila dodatni novac za javno zdravlje, ali i za opremanje kovid bolnice u bivšoj užičkoj kasarni, kao i za potrebe Opšte bolnice, gradonačelnica je ocenila da su Grad Užice i država dobro reagovali u tim okolnostima i da su protivepidemijske mere uvedene na vreme.

„Svi smo imali nekoga ko se razboleo od KOVID-19, a neki su, nažalost preminu-

Drugi panel u Užicu, Jelena Karaklajić, Jelena Raković-Radivojević, Nenad Kovačević, Gordana Savić, stoji Nataša Milojević

li. **Pandemija nam je poručila da treba da budemo solidarni i humani, da budemo odgovorni prema sebi i drugima i da sprovedemo sve propisane mere**“, kazala je gradonačelnica **dr Jelena Raković-Radivojević** i istakla da je potrebno da se građani blagovremeno, kontinuirano i istinito informišu o toku i detaljima pandemije.

Gordana Savić je navela da se Krizni štab obraćao građanima nejasnim instrukcijama i konfuznim informacijama, što je bilo razlog za nepoverenje građana, koje ni do danas nije povraćeno. Dodatne zabune su unosile razne „proverene“ informacije, koje su kružile društvenim mrežama.

„Proći će pandemija, ali biće novih rizika po bezbednost građana. **Zbog toga bi trebalo da napravimo plan delovanja kada se dogode ovakve situacije sa preciznim protokolima za sve**

ciljne grupe. To bi zajednički trebalo da uobliče Krizni štab, civilni sektor, priveda, javna uprava i druge službe“, navela je **Gordana Savić**. Založila se za to da se posebna pažnja obrati na žene koje su, inače, nezaštićena kategorija u društvu, a koje su, i pored dodatnih problema tokom pandemije, uspele da se samoorganizuju i pomognu drugima.

Jelena Karaklajić, učiteljica i predstavnica ad hok formirane Fejsbuk humanitarne grupe Užičanke, koju čini više od 7.300 članica, **podsetila je na to da je ta grupa, uz logističku podršku užičkog Crvenog krsta, od 16. jula do 16. avgusta prošle godine, prikupila 2.328. 435 dinara i 3.572 evra. Tim novem je, u dogovoru sa poslovođstvom užičke bolnice, kupljena oprema, medicinski aparati, posteljna i ostalo što je bilo potrebno toj bolnici.**

„Ulazile smo u kovid bolnicu i videle

koliko je teško i obolelima i medicinskom osoblju. I ja sam imala obolelog u porodici i zato apelujem na građane da poštuju sve mere i da iskažu odgovornost prema sebi i drugima“, poručila je Karaklajić i zahvalila se Užičankama i svim građanima Užica, kao i privrednicima, koji su se odazvali toj akciji, za koju je rekla da će trajati dok bude potrebe.

Tokom debate, istaknut je dobar primer Grada Užica koji je, osim klasičnih načina informisanja, koristio i društvene mreže i obavestavao građane o odlukama i preporukama Gradskog štaba za vanredne situacije i drugim događajima.

Učesnice su predložile da državni Krizni štab, prilikom odlučivanja o svojim merama, uvaži specifičnosti lokalnih samouprava i da im prepusti da

same donose određene odluke. Osim toga, založile su se da se kontinuirano i svakodnevno, putem sredstava javnog informisanja, građanima nude istinite i potpune informacije, a da se one najvažnije objavljuju i više puta dnevno. Istaknuta je potreba edukacije građana, ali i isticanje primera solidarnosti i promovisanja empatije, posebno prema najugroženijim građanima. Između ostalog, kak je rečeno, dok traje pandemija, država ne bi trebalo da uvodi nove namete, a postojeće poreze svi građani bi trebalo da plaćaju i da na taj način iskažu odgovornost za funkcionisanje zdravstvenog sistema, ali i drugih ustanova.

Građani su, poručeno je sa užičke debate, deo sistema i svi želimo da taj sistem što bolje funkcioniše.

Podrška ženama žrtvama nasilja

Gordana Savić je posebno istakla problem žena koje su bile izložene nasilju u porodici, tokom zabrane kretanja u vreme vanrednog stanja i navela da bi država trebalo da reaguje i da im učini lakše dostupnim informacije o tome kome i gde treba da se jave za podršku u vreme policijskog časa, kada je zabranjeno kretanje na javnim mestima.

TREĆI PANEL, KRAGUJEVAC, 12. XI 2020.

Panelistkinje: Jovanka Marović Nikolić, dr Zorica Mršević, Mina Mijailović, Gordana Mirović, moderatorka Jelka Jovanović, urednica Novog magazina

I ŠTA KADA OVO JEDNOM PROĐE

Kragujevac je grad u kojem je veoma aktivno udruženje nezavisnih medija i u kojem su izveštavanja o stanju u kovid bolnici i ambulantom bila objektivna zahvaljujući upravo tim, doduše malobrojnim nezavisnim novinarima i novinarkama. Sagovornice Jelke Jovanović, na ovom panelu su bile Jovanka Marović Nikolić, urednica i vlasnica portala *Glas Šumadije*, Gordana Mirović, novinarka agencije *Beta* i dr Zorica Mršević i Mina Mijailović ekspertkinja i aktivistkinja za rodne politike.

Na početku debate, **dr Zorica Mršević** se osvrnula na stanje i primenu NAP-a za R1325 i odnos nadležnih institucija prema primeni rodni mehanizma koje ovaj dokument predviđa: "Taj plan je usvojen 2017. godine vrlo entuzijastično, a onda je počelo negde da škripi, neko nije potpisao, neko nije uradio, neko nije imenovao ovo ili ono, došli su neki novi ljudi... Sve u svemu, došlo je do nekih blokada u institucijama, prosto je sada stanje kao da tog dokumenta nema, a mi koji smo to potpisali znamo da je to jedan odličan dokument koji je veoma dobro baziran i teoretski i sasvim usklađen sa međunarodnim propisima. A njegova suština su dve stvari koje su sada možda najinteresantnije, a to je fokusiranost na lokalnu bezbednost i fokusiranost na takozvanu ljudsku bezbednost. Sada svi imamo problem sa ljudskom bezbednošću. Naravno, agenda "Žene, mir, bez-

bednost" govori o ulozi žena u kreiranju mira, u kreiranju bezbednosti. Intencija je da žene ne budu viđene samo kao žrtve ili samo kao one koje imaju nekakvu marginalizovanu ulogu, nego želimo da vidimo žene kao akterke, kao deo koncepta bezbednosti u kojem muškarci i žene zajedno učestvuju i saučestvuju u svim profesijama koje su značajne."

Kako se tokom pandemije novinarkine bore sa višestrukim izazovima koje sa sobom nosi ovo "kovid" vreme, koje se suočavaju sa otežanim uslovima za izveštavanje o kovid epidemiji, o stanju u zdravstvenim ustanovama, stanju pacijenata, s jedne strane, a sa druge sa ličnom pozicijom u profesiji koja i u ovo vreme trpi pritiske i ozbiljne oblike nasilja i pretnji? Kako informisanje i mediji funkcionišu u Kragujevcu i Šumadiji i šta je karkateriistično za ličnu bezbednost i rad i u malim i u velikim kolektivima?

Jovanka Marović Nikolić je rekla da se više ne može govoriti o bezbednosti žene ili muškarca, već o ljudskoj bezbednosti, o bezbednosti svih nas i da je potrebna velika međusobna solidarnost i jako velika snaga da se sve to izdrži. Na info-portalu *Glas Šumadije*, u rubrici "Sa prve linije" razgovarali su sa lekarima koji su bili na prvoj liniji odbrane, a naročito upečatljivo su, žene, lekarke, potpuno otvoreno pričale o problemima sa kojima se susreću, iako je to moglo da

im donese i neke političke konsekvence i neke druge probleme. "Moramo da se oslonimo jedni na druge, jer je sistem slab, negde je potpuno zakazao, tako da je naše solidarno delovanje veoma važno za stabilni hod kroz krizu".

Gordana Mirović je mišljenja da je medijsko šturo izveštavanje i preokupiranost brojkama zapostavilo takozvane obične ljude, da su ti umrli ljudi sa imenom i prezimenom, da nisu samo brojke u izveštajima Kriznog štaba: "Upali smo u taj ritam izveštavanja o brojevima, toliko nas to sve fascinira. Ljudi koji su zaraženi, suočavaju se i sa gomilom drugih problema, kad su u izolaciji ne mogu da rade, ne mogu da obezbede egzistenciju porodici, ne mogu da brinu ni o sebi ni o bližnjima. Dragocene su nam priče ljudi koji su preboleli virus i koji su bili u situaciji da primaju tako teške terapije, koji su jedva preživeli. Nije

nam potreban predsednik da "nam drži predavanja" i da spočitava neodgovornost građanima."

Mina Mijailović je aktivistkinja organizacije *Oaza solidarnosti* koja se naročito zalaže za podršku ženama koje su žrtve nasilja u porodici. "Mi smo (u Kragujevcu) u maju mesecu imali ubistvo žene u porodici, u njenoj kući. Nasilja možda nije bilo prve dve nedelje kada se proglasila pandemija, znate to je nešto novo, iznenada, niko ništa nije znao o virusu, ali već kako je vreme prolazilo tenzija je rasla, tako da je žena prva na udaru nasilnika u porodici. Naše advokate su angažovane i pokrenule su više procesa po hitnom postupku. Mi sad govorimo o tome da je nasilje nad ženama povećano, naročito nasilje nad ženama u patrijarhanom odrastanju, ali to oduvek postoji, to je najrasprostranjenije nasilje na svetu, a naše je društvo imalo uvek vi-

Treći panel u Kragujevcu - Jovanka Nikolić, Zorica Mršević, Jelka Jovanović, Gordana Mirović, Mina Mijailović

soku toleranciju prema nasilju nad ženama. Uvek su tražili krivca u ženinom ponašanju. Mediji bi trebalo da imaju više tu vaspitnu ulogu, da propagiraju kako bi izgledao život bez nasilja i šta su zdravi partnerski odnosi. Najnovija istraživanja pokazuju da je najviše kod mladih visoka tolerancija na nasilje. Znači šamar ili verbalne napade, mnoge devojčice i dečaci ne smatraju nasiljem.”

Sagovornice su jako nezadovoljne zbog činjenice da su “političari ukrali šou lekarima, struci, u ovoj situaciji, potpuno su preuzeli ulogu zdravstvenih ustanova.” Sve je obojila još i predizborna trka tako da je i korona bila u funkciji predizborne kampanje. U takvom stanju je, složne su novinarkе, skoro nemoguće objektivno izveštavati. Jovanka Nikolić je opisala način, dovijljivost novinara koji su, da bi došli do tačnih podataka o broju preminulih, informaciju tražila od pogrebnog preduzeća, ne verujući zvaničnim, “friziranim” izveštajima. I nažalost, broj kovčega je bio znatno veći od broja umrlih iz zvaničnih izveštaja kriznog štaba.

Druga velika tema ove debate je bila o stanju i statusu medija koji su, pokazuju istraživanja, izvor nasilja svake vrste. Uticaj medija na porast i porodičnog i vršnjačkog nasilja je nesumnjivo negativan, a naročito zbog načina na koji se tema tretira: kao senzacija, zabava, tema koja prodaje, tabloidno.

A druga tužna činjenica je da su već godinama novinarkе i novinari određenih medija, takođe i nevladine aktivistkinje, izloženi nasilju koje je nemerivo kada je reč o napadima na nezavisne odnosno hrabre novinare koji kritikuju “vlast”. Na lokalnom nivou je još gore nego u glavnom gradu. U vreme pandemije su se oblici verbalnih i fizičkih napada i obračuna radikalizovali, a sukobi izme-

đu tabloida i nezavisne štampe su sve češće predmet sudskog spora.

Jovanka Nikolić kaže da takvo ophođenje “kreće sa vrha vlasti, jedan jako vulgaran način izražavanja državnih funkcionera i predsednika Republike. Imali smo visokog državnog funkcionera koji kaže da voli kad novinarkе kleknu. I onda je verovatno to i obrazac ponašanja za druge. Ja sam imala iskustvo gde gradonačelnik kaže da neće da da izjavu za Glas Šumadije jer ne pišete o meni. I to kaže na javnom događaju u mikrofون gde ima još novinara. Najnormalnije bi bilo da se u tom trenutku svi novinari okrenu i odu.”

Jelka Jovanović: “Imajući sve to u vidu, sve što nam se sada dešava, i na mikro i na makro nivou, odraziće se na naš buduću život, jer jednog dana će proći pandemija. Evo imamo najava da će biti vakcine. **Šta je to što treba da izvučemo kao pouku, a šta je ono što, bez obzira na iskustvo, nećemo biti u stanju da učinimo i da se sa tim suočimo? Svaka kriza je korak unatrag. Koliko će nam vremena trebati da se vratimo na start koji nije bio previše dobar?”**

“Veliko je pitanje šta će biti posle i to je pitanje koje se mnogo često postavlja i javno i u teoretskim raspravama i čitavom jednom diskusijom koja cirkulise i u domaćem kontekstu i u regionalnom i globalnom. Jasno je da to ne može da se predvidi, a naročito koliko će dugo da traje ova “ne-normalnost” i ako se ovo produži za godinu, dve, mislim da će biti teških posledica, ekonomskih, posledica po obrazovanje, teških zdravstvenih posledica, teških posledica i po međunarodnu bezbednost, unutrašnju bezbednost. A ako se završi, kako ima političkih predviđanja početkom godi-

ne, ili makar u prvom kvartalu sa vakcinom, možda će se nekako vratiti, ne u normalu, ali vratiti u nekakav život koji nam je poznat i na koji smo navikli. Pitanje je šta je normala. **Da li je normala ono što nam se sada dešava i to je prosto tu i ne možemo nikako drugačije ili je normala nešto što je bilo, ili je normala nešto što će tek da bude?”**

Činjenica je da se povećala ekonomska i socijalna nebezbednost žena, u okviru porodice, u okviru kolektiva i ovog društva. Da li će i kakve rane ovaj period ostaviti i može li se zaboraviti da je on postojao?

Gordana Mirović je rezimirala situaciju u Kragujevcu, lokalnoj sredini koja se godinama nalazi u nekom obliku vanrednog stanja: “Situacije je u lokdaunu to jest u nokdaunu, i pre nego što je po-

čela pandemija i epidemija i vanredno stanje. U Kragujevcu jedva sastavljamo kraj s krajem, mediji jedva opstaju, nemaju godinama raspisan ni konkurs, Kragujevac je retka lokalna samouprava koja nije uopšte imala konkurs za sufinansiranje medijskih sadržaja. Kragujevačke novine sa tako dugom tradicijom izlaze sada dvonedeljno, portali se snalaze. Novinari su i pre toga bili egzistencijalno ugroženi, jer svi koji rade i bave se ovim poslom vole ovaj posao, ali od ovog posla se teško živi. Biće teže posle pandemije odnosno kada ovo prođe jer posledice epidemije svakako će biti snažne, biće otpuštanja zaposlenih i ljudi će sve teže da žive... **Mnogo zavisi od brzine našeg oporavka i od jačine tih posledica sa kojima ćemo morati da se suočimo.”**

Screenshot sa vebsajta Fonda socijalne i demokratske inicijative FoSDI www.fosdi.org

Jelka Jovanović, urednica Novog magazina

NOVA NORMALNOST ILI NENORMALNOST?

Šta nam je koronavirus doneo? Šta će u narednim mesecima, koji se već najavljuju kao najopasniji, još doneti? I gde su žene u pandemiji?

Na prva dva pitanja odgovori se još traže, a na treće se već zna – žene su, htele ne htele, prve na braniku pandemije. I na poslu, pošto su ogromna većina u delatnostima koje su prve na udaru ka što su zdravstvo, trgovina, prosveta, socijalna zaštita, higijena... I naravno, kako poslovice kaže, kuća ne leži na zemlji nego na ženi – prve su i najodgovornije za domaćinstvo i decu.

Dokumentarni film "Žene. Kovid. Bezbednost: Nova ne-normalnost" Nataše Milojević - u skladu s pandemijskim uslovima premijeru je imao na internetu (https://www.youtube.com/watch?v=p2mGyEbs_uo) - kroz nekoliko segmenata funkcionisanja Srbije od marta do danas objašnjava zbog čega je najveći teret krize na ženama i zašto je stanje u kojem smo zatečeni ne-normalnost. I još više, zbog čega tu novu nenormalnost ne smemo da prihvatimo kao normalnost: prihvatanje nenormalnosti kao novog normalnog stanja može kontaminirati čitavo društvo da bez upita prihvata vanredne situacije, pa i vanredno stanje kao redovno u svim sferama - od odlučivanja na najvišem nivou do ponašanja unutar četiri kućna zida. A to, sledstveno, znači i da će žene brže u stare okove.

Nataša Milojević upozorava i na još jednu važnu dimenziju, pa i obavezu civil-

nog sektora, da državni organi na svim nivoima i u svim oblastima moraju da ispunjavaju svoje obaveze, nikako propuste ne smeju "pokrivati" nevladine organizacije, što se često događa.

Nedugo posle premijere kao završni deo projekta Fonda socijalne i demokratske inicijative "Žene. Kovid. Bezbednost: Nova ne-normalnost" održana je dvodnevna konferencija "Ljudska bezbednost u vreme vanrednog stanja – NOVA NE-NORMALNOST".

"Bavimo se ovim temama iz ženskog ugla, s naročitom pažnjom na poštovanje principa ravnopravnosti. Razmena stavova, loših i dobrih iskustava i preporuka bila je intenzivna, iskrena i, verujemo, korisna. Imali smo sagovornike i sagovornice iz Subotice, Užica, Kragujevca, iz cele Srbije, ali i iz regiona. Razlike su male, sličnosti su velike jer nas je korona 'stavila u isti položaj', svi smo u jednom istom moru, samo neko plovi luksuznom, sigurnom jahatom, a neko, većina, jedva da ima veslo", podsetila je Nataša Milojević već u pozivu i na početku diskusije: "Želimo da održavanjem završnog panela stavimo akcenat na neke teme i ponudimo odgovore na neka od sledećih pitanja: Da li živimo novu normalnost ili je korona

poslednje upozorenje? Šta sve treba menjati u bezbednim politikama i agendi 'Žene, mir, bezbednost'? Kako se tretira nasilje i nasilje nad novinarima u institucijama, a kako u medijima? Kako se ispoljava društvena solidarnost? Kako su mediji izveštavali u vreme vanrednog stanja? Kako bi trebalo da izgleda reakcija građana u sledećoj fazi pandemije, a kako vlasti? Da li je dominantni osećaj kod građana strah? Kako nas vide drugi a kako mi vidimo njih?

Potpukovnica u penziji i stručnjakinja za bezbednost i rodne politike **Svetlana Janković** u više navrata je naglasila da su tokom pandemije izazvane koronavirusom, upravo žene na prvoj liniji odbrane od nevidljivog neprijatelja. Ali ne samo u zdravstvenim centrima, bolnicama, domovima zdravlja, gde žene čine značajnu većinu angažovanih, već i na drugim mestima poput trgovine i obrazovanja, gde su takođe većina, pa u administraciji, na poštanskim i bankov-

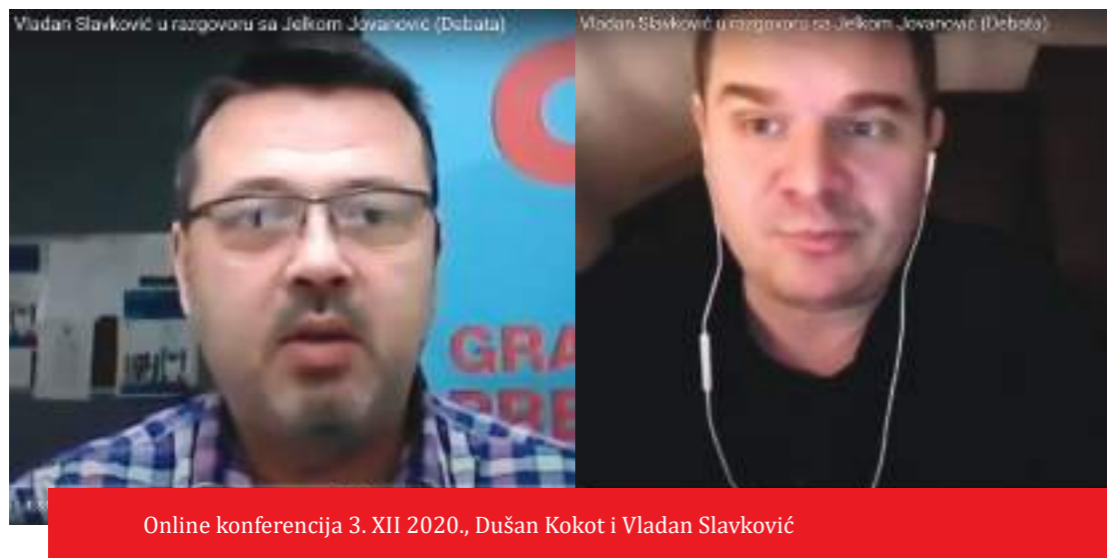
Online konferencija 3. XII 2020.

Konferencija, prvi panel, 2. decembar:
Panelisti: Svetlana Janković, Dušan Kokot, Vladan Slavković, moderatorke Tamara Tripić i Jelka Jovanović

Više puta pomenuta Rezolucija UN 1325, koja je okvir zemljama članicama Ujedinjenih nacija za strateško pozicioniranje žena u polju bezbednosti, bila je okvir i za "ženski ugao" rasprave u kojoj su ravnopravno učestvovali i muškarci.

nim šalterima. Sve do, kako je Janković posvedočila, službi za registraciju automobila u Čačku, gde živi, u kojoj je tog dana među mnoštvom žena radio samo jedan muškarac.

Lokalna sredina i jeste lakmus kroz koji se najbolje vide problemi koji sada u doba pandemije jesu globalni, ali imaju neretko surovo lokalno dejstvo.

Na jednom 18 godina dugom problemu Zrenjanina sa tzv. pijaćom vodom koja ne sme da se pije! – udruženim s aktuelnom korona-krizom, vidi se kako se teret vanrednih stanja prevaljuje na ženska ramena. Naime, kako kaže **Dušan Kokot** iz Građanskog preokreta Zrenjanin, bezmalo dve decenije zrenjaninske žene donose pijaću vodu, ne sa izvora, kao nekada staramajke na obramicama, ali u kanisterima. Ukoliko bi koristile onu koja ističe iz vodovodnih cevi ugrozile bi, bukvalno, živote svoje porodice i sopstvene. Kokot, koji je i predsednik Nezavisnog sindikata prosvetnih radnika Vojvodine, bio je zatečen pitanjem otkud on na čelu organizacije u kojoj 80 odsto članstva čine žene? “Za mene je to pitanje prošlog veka, ravnopravnost se podrazumeva, o tome ne bi trebalo da se pregovara. Otkud ja na čelu organizacije koju 80 odsto čine žene... Ne znam, ali žene jesu hrabre i to pokazuju svakog dana”, kaže Kokot.

Za njega je ipak ključno pitanje koliko je žena opterećena i ugrožena u sopstvenoj kući i u društvu. Sa iskustvom uči-

telja kaže da su u kućnim i porodičnim obavezama, uključujući obrazovanje dece, one te koje podnose veći teret.

NASILJE: Da li je **Vladan Slavković** iz Lokalnog fronta Kraljevo u pravu kad kaže da se žene često povlače i nemaju dovoljno snage da se suprotstave muškoj oligarhiji? Slavković kao umetnik širokog spektra, položaj žene može da sagleda i iz tog ugla i uveren je da su žene “eksplozivne” u ovom veku kao umetnice u svim oblastima i da će generacije koje dolaze još više dominirati. “Veliki uspeh su Minja i Jelena Bogavac postigle uvođenjem žena u drame i pitanjima koja postavljaju”, objašnjava Slavković, ali skreće pažnju i na stari problem, predrasude koje prate umetnice, posebno glumice, balerine, pevačice za koje se vezuju ružni epiteti. Takođe, uveren je da se brojne uspešne umetnice nameću isključivo snagom svog talenta, upornosti i rada. Često je cena tog uspeha visoka – žrtvovanje ličnog i porodičnog života.

Uticaj kulture u svim oblicima na položaj, a sledstveno i bezbednost

žena, može biti veliki, posebno kroz angažovanu umetnost, smatra Slavković. Slično je i sa školom, misli Kokot, mada kaže da se dečaci i devojčice i danas vaspitavaju prema postojećim modelima po kojima su vaspitavane i prethodne generacije i da je to uočljivo po ponašanju u školi. Zbog narastajućeg nasilja u društvu, ne samo našem, škola je postala jedno od poprišta siledžija raznih uzrasta, a zbog činjenice da većinu zaposlenih, posebno u nižim razredima, čine žene – one su i najčešće žrtve nasilnika. “**U školi ima nasilja koliko i u društvu, a to je pre- više. U društvu nasilja pitanje je samo ko je sledeća žrtva**”, kaže Kokot, koji smatra da se s nasiljem može izboriti samo organizovano.

Kao ilustrativan primer navodi slučaj kad deca zbog kolektivnog bega sa časa praktično ne mogu biti kažnjena jer se pre bilo kakve kazne profesorkina kuća obide sa upozoravajućim lupanjem na prozor.

Tamara Tripić je, iz ugla aktuelne krize, posebno navela položaj učitelj/ica nižih razreda, koji i dalje predaju uživo u školi i, za razliku od ostalih nastavnika, dodatno su izloženi opasnosti od obolevanja.

Kao jednu od karika širenja hysterije i lažnih vesti koje podstiču nasilje u društvu notirani su mediji, što je poseban segment kojim se bavi i ranije pomenuti dokumentarni film.

Prof. dr Zoran Radovanović, epidemiolog

“Kod nas je problem što i u normalnim okolnostima zdravstveni sistem, ali i sve drugo, funkcioniše uz napore i u redovnim prilikama, a kad dođe do vanredne situacije, onda se drastično pokažu sve slabosti takvog sistema. Činjenica da nije bilo lošije nego što jeste, posledica je samo istinskog herojskog zalaganja lekara, sestara i tehničara.

Nešto bi moralo da se menja. Postoji potreba da se izvrši korenita reforma zdravstvenog sistema, ne samo vezano za kovid nego i za druge slične opasnosti, (a predviđa se da će doći zaraze koje su mnogo opasnije od kovid-19) kao što je potrebna reforma i drugih ključnih sistema u državi i uopšte.”

Daša Šašić Šilović, predsedavajuća Međunarodnog odbora Mreže za rodnu ravnopravnost Jugoistočne Evrope

BEZBEDNOST JE PRIORITET

Kovid19 i ženska ljudska prava; Izazovi za EU; Oporavak će potrajati

Ljudska bezbednost se ne odnosi samo na bezbednost i bezbednost u sukobima i ratnim zonama, kako stoji u Rezoluciji Saveta bezbednosti UN 1325 o ženama, miru i bezbednosti. Prema Generalnoj skupštini UN-a, ljudska bezbednost je koncept koji preseca „više sektora, razvijajući kontekstualno relevantna rešenja i usvajajući partnerstva kako bi pomogao da se ostvari svet oslobođen straha, nemaštine i dostojanstva i traži, sveobuhvatne, specifične za kontekst i preventivno orijentisane odgovore koji u centar stavljaju čoveka i jačaju zaštitu i osnaživanje svih ljudi.“ Kao takav, direktno se uklapa u naše težnje za održivim razvojem, jednakošću i ravnopravnošću, uključujući rodnu ravnopravnost, kao i ekonomsko i socijalno blagostanje (sloboda od potrebe) i ljudsko dostojanstvo (poštovanje statusa i prava žena kao ljudskih prava) i osnaživanje žena.

U eri pandemije KOVID-19 doživljavamo eroziju ljudskih prava. Ovo se posebno odnosi na žene koje se suočavaju sa tri glavna izazova: kao većina radnika na frontu protiv pandemije, bilo kao medicinske i socijalne radnice ili one koje rade u uslužnoj industriji; kao one, otpuštene sa javnih / državnih poslova; kao negovateljice u domaćinstvima. Ljudska nesigurnost se povećava kako

se pandemija nastavlja i što će se osećati (kao i ekonomska i finansijska kriza 2008.) tokom vremena koje dolazi.

Oporavak može završiti kao procvat aktivnosti ili kao produženje trenutne krize. Šta god da je, trebat će vremena da se zemlje, društva i regioni prilagode. Prethodne pandemije u istoriji pokazale su, da ne budem previše pesimistična, dugotrajna društvena i ekonomska prilagođavanja. Ova situacija je još izazovnija s obzirom da Evropa gleda na ambiciozan program oporavka koji se bavi: 1. evropskim vrednostima (šta se dogodilo sa socijalnom državom?) 2. zelenom ekonomijom (koja se bavi klimatskim promenama) 3. proizvodnjom hrane (od farme do viljuške) 4. tehnološkom i digitalnom revolucijom i rešavanjem nejednakosti. Strategija rodne ravnopravnosti za 2020-2025, koja ide po tim linijama - od prevazilaženja rodni stereotipa, okončanja rodno zasnovanog nasilja, do prevazilaženja razlike u rodnoj nezi i platama, preformuliše problem kroz ekonomiju nege i pravične radne odnose. Zahteva se da sledeći budžet EU (2021-2027) finansijski podrži ovu rodnu strategiju i podrži njenu multisektoralnost. tj. da uvede rodnu politiku kroz sve stubove same strategije EU.

Što se tiče vrednosti, prema studiji sprovedenoj u šest zemalja zapadnog Balkana, srednjoškolci su pokazali visok stepen tradicionalizma i patrijarhalizma, posebno kada je reč o reproduktivnim pravima. Među tim mladim ljudima posledice socijalne i ekonomske nesigurnosti podgrevaju političke krajnosti, pokazujući sklonost ka autoritarnosti kao sredstvu za „postizanje socijalne dobrobiti“. Očigledno, iskrivljena percepcija vođena „iskrivljenom“ politikom koju podržavaju „iskrivljeni“ mediji i obrazovni sistemi. Čini se, međutim, da su mlade žene manje „inficirane“ takvim stavovima, pa su otvorenije i fleksibilnije prema progresivnoj politici, verovatno zbog svog životnog iskustva i iskustva svojih majki i baka. Takođe pokazuju veće interesovanje za društveni angažman nego mladići.

Pandemija je otkrila i dijagnostikovala šta nije u redu sa našim društvima, šta su neoliberalni model ekonomije i konzervativni model društvenih od-

nosa (i na zapadnom Balkanu sukobi devedesetih) doneli posebno u tranzicionim ekonomijama. Socijalna infrastruktura - ekonomija nege, fizička infrastruktura - od puteva do ustanova za brigu o deci i starijima, školama i medicinskim ustanovama / bolnicama, patila je dok se država i dalje odriče svoje odgovornosti, a privatni sektor sa ograničenim kapacitetima podiže, ali posebno za one sa dubljim džepom. Čini se da zaboravljamo da osnovi demokratije nisu samo slobodni i poštenu izbori, već poverenje u izabrane vlade i zvaničnike i njihovu odgovornost prema onima koji su ih izabrali. Primijenjena na zapadni Balkan, demokratija očigledno ostaje samo težnja.

U tom kontekstu, **evo ključnih faktora koji mogu uticati na bezbednost žena i njihova ljudska prava:**

1. **Rodno zasnovano nasilje predstavlja prijetnju ljudskoj sigurnosti.** To je direktan napad na čoveka sa širokim individualnim i socijalnim po-

Zdravko Janković, matematičar i aktivista:

“Ja moram da govorim sa vrlo jasne leve pozicije, suštinski problem je vrlo pozni oblik neoliberalnog kapitalizma koji je došao do svog kraja. Ono što sad postaje vidljivo su sve njegove manjkavosti koje su se generisale i gomilale godinama - pre svega izostanak ulaganja u obrazovni sistem, u zdravstveni sistem, sve je to prepušteno tržištu. Pandemija je samo razbucala strukturu, na moju veliku žalost, ona je razbucala i tu jednu nadnacionalnu strukturu u vidu evropske unije. Kako je krenula situacija sa Bergamom i Italijom, mi smo videli kako samo padaju granice, kuda su zatvoreni prolazi, ko sve može da prođe... taj uslovni refleks, zatvaranje granica, je omeđio Evropu, koja je sada u jednoj novoj situaciji iz koje ne može lako da izađe. Ceo sistem je nagrižen.”

sledicama. Takođe se odnosi na ličnu sigurnost, npr. rodno osetljiva urbanizacija. Podaci koji se pojavljuju pokazuju da se nasilje nad ženama i devojkama, posebno nasilje u porodici, pojačalo tokom pandemije KOVID-19, svuda u Evropi, uključujući i zapadni Balkan. Posledice ugrožavaju žensku bezbednost, kao i prekomerno "raستهزانje" zdravstvenih kapaciteta za suočavanje sa ovom „pandemijom u senci“, kao i socijalne inicijative, poput skloništa za žene žrtve zlostavljanja i nasilja. Mada su i u ovom trenutku strepnje domaćinstava velike, one će se pogoršati u post-KOVID eri, jer će ljudi biti još više izloženi socijalnim, zdravstvenim i ekonomskim rizicima zbog rastuće nezaposlenosti i drugih problema zajednice. Sajber nasilje, posebno među mlađom populacijom, sve je veće tokom vanrednog stanja, što takođe utiče na sigurnost devojčica. Ovo je pitanje koje zahteva međusektorski pristup, uključujući uključivanje rodniہ problema u strategije.

2. **Rastuće nejednakosti i nivo siromaštva predstavljaju pretnju po ljudsku sigurnost (sloboda od potrebe), npr. svaka četvrta ili peta osoba na zapadnom Balkanu živi ispod nivoa siromaštva.** Svetska banka predviđa da su zemlje zapadnog Balkana u ozbiljnoj ekonomskoj recesiji sa smanjenjem ekonomske aktivnosti za 4,8% u 2020. godini sa implikacijama na socijalnu zaštitu i porastom nivoa siromaštva. Ako se instrumenti socijalne zaštite ne prošire, situacija će posebno uticati na domaćinstva, na samce, penzionere, urbana siromašna i ruralna područja, na primaoce doznaka iz inostranstva. Ekonomija nege treba da bude sastavni deo ovog paketa. Generalno pada na žene koje pretežno rade u sektoru

socijalne zaštite ili žene u ekonomiji domaće nege koje snose teret. A sektor socijalne zaštite, kao i medicinsko osoblje koje radi na prvoj liniji fronta protiv KOVID-19, nisu adekvatno nagrađeni dok nose ogromno opterećenje i odgovornost. Prepoznajući ovu činjenicu, EU se, pod vođstvom socijalista i demokrata u Evropskom parlamentu, obraća Evropskoj zdravstvenoj uniji sa **zahtevom za jačanje zdravstvenih sistema.**

3. **Erozija reproduktivnih prava skriveni je napad na ženska ljudska prava, njihovo zdravlje i sigurnost.** Na primer, kako su reproduktivna prava žene u malom planinskom selu posebno obezbeđena u ovoj pandemiji? Da bi mogla da planira porodicu, mora da stigne do najbližeg grada često pešice zemljanim putevima, često mora da plati kontracepciju (bilo zbog konzervativnih vladiniہ propisa ili zato što nema zdravstveno osiguranje), mora da čeka duge redove na ginekološki pregled (u već preopterećenom zdravstvenom sistemu), a ako želi da prekine trudnoću, to je i administrativna gnjavaža i finansijski teret koji možda neće moći da plati. A da ne pominjemo patrijarhalne stavove koji prevladavaju u većini zemalja zapadnog Balkana.
4. Da zaključim: izazovi i pretnje po ljudsku bezbednost su ogoljeni i jasni. Iako su neka rešenja na pomolu, „rana KOVID-19“ je još uvek sveža. Oporavak će potrajati. **Ali ljudska bezbednost bi nam trebala biti visoko na umu i prioritet za vlade, kao sveobuhvatni koncept otpornosti i održivog razvoja.**

Jer, iznad svega mora biti dobrobit ljudi i socijalno blagostanje.

Jason Mc Carthy, diplomirani balkanolog, University College - London School of Slavic and Eastern European Studies

BUDITE SLABI DA BISTE BILI JAKI

Kad izgubiš svoju priču; Moramo početi s nadom; Kakav je ovaj test?

Nikoga nisam izgubio od COVID-19. Ne u bukvalnom smislu. Imao sam sreće što nisam imao direktnog kontakta sa virusom. Sa posledicama i poremećajima, da, ali ne i sa samom stvari. Sledio sam smernice, koristio zdrav razum i čuvao sam se. Ali to je - i jezive specifičnosti našeg doba - rezultiralo time da sam izgubio nešto dragoceno. To nešto je bilo vitalni deo mene - ne samo onoga ko sam, već i onoga što sam bio i postao. I onoga ko planiram da budem, sopstvena projekcija sebe u budućnost. U početku sam mislio da je to zbog drastične promene navika, izvesnosti koje čine moj dan; rutinska pauza u kafiću, redovno klimanje glavom komšiji u prolazu, miris kancelarije sredinom jutra, sjaj mokrog pločnika, automatizovano ukucavanje PIN-a na bankomatu. To su bili fragmenti u mozaiku. Ali to su samo uputstva u predstavi, jer ono što sam, zapravo, izgubio, je mnogo veće.

Izgubio sam svoju Priču.

Obično je ona u svakom razgovoru i gestu, ona predstavlja ko sam i šta želim da budem. Za slušaoca ona pomaže u formiranju sinapsi komunikacije i empatije, mapiranju i kretanju ka zajedničkim temama ili nedostatka istih. Briše granice između kukavičluka i hrabrosti; snage i slabosti; uobraženosti i skromnosti; humora i melanholije; zabave i tuge; solidarnosti i samoće. A moja Priča, opovrgava tinkturu

ličnosti, crtanje karaktera i definiše „ako“ i „ko“ možemo biti jedni drugima - ako se volimo, kako se volimo; ako se ne podnosimo, koliko intenzivno.

Sada je svaki moj dodir regulisan i u najjednostavnijim ljudskim angažmanima. Odvojeni smo od tog suštinskog - uspostavljanja fizičkog kontakta - uskraćenog flerta i zaigranosti prvih susreta koji otvaraju ili odmah zatvaraju nova poglavlja.

Oduzeta nam je udobnost gomile ili gotovo svako zajedničko grupno iskustvo. I u nekoliko događaja koje imamo, ostali smo zaglavljani u vakuumu - ne samo praznini prinudne distance, već i nesigurnosti šta da kažemo, lišeni biografskih detalja. Razgovor i poznate razmene rečima smanjene su na jednu zagušujuću temu, opsluženu svim mikro-temama koje su oko nje skupljene.

Zajedno sa našom pričom ukradena je sigurnost ili iluzija sigurnosti za koju se držimo, što nam pomaže da se osećamo besmrtno i nepobeđivo. Imati pravac i mapu koja će nas voditi; imati cilj koji treba pogoditi, prekretnicu do koje treba doći, voz koji treba uhvatiti - sve su to osnovni elementi zapleta dobrog pripovedanja.

U nedostatku „vune za ispredanje“ i raznovrsnog niza prepreka koje treba savladati, osećaj svrhe bleđi, a sopstveni osećaj identiteta se proređuje i rasipa i onda postajemo ranjivi i izloženi, nemoćni i krotki, morske kornjače bačene na obalu, nesvesni da su naše školjke napukle, zaštićeni od samospoznaje hologramskom matricom vlastitog egoizma.

Svakako, možemo saosećati sa drugima na socijalnim mrežama, govoriti o našim neurozama i naći utehu u zajedničkom strahu, ali nemamo avanture o kojima bismo mogli razgovarati. Ništa jedinstveno, nema prizme kroz koju bi se naše ličnosti veličanstveno pokazale, ništa što bi zaintrigiralo, impresioniralo, zabavilo ili očaralo. Jednostavno nema *događaja*.

Čini se da ima malo prostora za plemenitost ako niste zdravstveni radnik, policajac ili pacijent. Ipak, tokom proteklih nekoliko meseci, čak u najmanjoj meri, većina nas je postala jedan ili svi od navedenih. Brinući o onima koje volimo i pokušavajući da budemo odgovorni, naša ograničenja zamenjuju naše postupke, i tako mi doprinosimo borbi. U borbi protiv gubitka nade, brige i depresije, mi smo - ako ne pacijenti - onda žrtve virusa, iako će malo ko od nas priznati da je to tako, negiramo to sa ponosom.

To poricanje udaljava od napada ili blizine mučenja. Prepoznavanje toga je zapravo deo nove priče. Sa samoizolacijom i 'socijalnim udaljavanjem' dolazi do ogromnog unutrašnjeg strukturalnog stresa, skrivenog duboko u našoj psihi, nemilosrdnog u svom delovanju. Vreme tokom kojeg smo morali da ispitamo svoj život i odnose, i razmišljamo o smislu postojanja, bilo je samo prevelika izloženost sebi, ali bez suštinskog procesa samoprihvatanja.

Korak ka pobedi je priznanje da stvari nisu potpuno normalne i da nismo - niko od nas - potpuno dobro. Prijatelji za koje sam uvek smatrao da su stubovi od granita, počinju otvoreno da priznaju da su možda napravljeni od peska, soli ili još prolaznijih stvari.

Erozivni proces u njihovom životu zasnovan je na beskrajnom upijanju tuge drugih ljudi dok ističu borbe svog kolektivnog nesvesnog, opijaju se sopstvenim identitetom i neprestano vibrirajućim sitnicama svog života, slamajući samospoznaju sagovornika.

Proces (samo)obnavljanja za ove nesebične anđele započinje otvorenom raspravom o stresu, panici i paralizi izazvanoj atrofirajućom usamljenošću ili poraznim osećajem krajnje anonimnosti u zaleđenom svetu u kojem su nekada ambicija i dostignuća bili jedini (samo)validatori.

Dakle šta mi radimo da povratimo sebe i rekonstruišemo svoje pojedinačne Priče?

Moramo početi sa *nadom*.

Deset meseci smo bombardovani negativnošću, smrtnošću i bolestima sa svih strana kako bismo konačno pokazali maksimalan oprez i pokoravanje. Ali priznajući da svi mi škripimo i stenjemo pod pritiskom straha, sumnjom i agonijom uskraćivanja odredišta, možemo - jedni preko drugih - ponovo pronaći svoje „ja“.

Čini nam se da mazohistički izgovaramo beskrajne detalje o tome, protkane bujnim, mlitavo istraženim nagađanjima koja nas čine nesretnim mučenicima, nesretnicima uhvaćenim u crnu mrlju u istoriji. Ali nikada ne smemo zaboraviti da su naši roditelji, bake i deke, sve prethodne generacije, prošli kroz mnogo gore stvari u dalekoj i ne previše dalekoj prošlosti.

Iako su mnogi od njih odbili da govore o svojim iskustvima, njihova stoička odlučnost daje nam izvor nade i primere za podražavanje. Kroz njih postoji toliko toga što sa ogromnom sigurnošću može nagovestiti da ćemo preživeti i - na kraju - procvetati, i imaćemo puno priča koje ćemo kasnije ispričati.

Budite slabi da biste bili jaki.

Niko ne uživa u ovome. Iako ćemo razgovarati o brojevima i statistikama, nećemo uživati u razgovoru o onome što osećamo i čega se bojimo; priznajući, bar jednom, voljenoj osobi ili prijatelju, da nismo nepobeđivi. Da ne znamo šta da radimo. Da smo zaista skamenjeni da će ova stvar ući u naš život ili direktno, bezobzirno ili indirektno, gubitkom prihoda ili beskrajno odloženim zdravstvenim pregledom.

Hrabra lica koja smo stavili, maske iza maski, izuzetno su otuđujuća i - u najgorem slučaju - jednostavno neiskrena. Ono što može promeniti situaciju je snaga u brojevima, što više nas deli ono što doživljavamo i popunjava prazninu koju ostavlja nedostatak kontakta i ličnog sadržaja, pojačan beskrajnom negativnošću koja se suočava sa nama na 360 stepeni.

Moramo početi da oblikujemo sutra.

Samo ako zaista razmotrimo kako sutra može izgledati, možemo oblikovati ko ćemo biti, što zauzvrat pomaže preoblikovanju onoga što jesmo, vraćanju određenog samopoštovanja i mrvice osećaja kontrole nad našim sudbinama.

Kako god izgledala budućnost, biće mnogo lakše da je oblikujemo ako počnemo da vidimo svoju ulogu u njoj. To nije definisano slobodom kretanja, kancelarijskim prostorom ili promenom naših društvenih navika. To nije definisano „okolnostima“, već kako se ponašamo u tim okolnostima, kako se osećamo i ko osećamo da smo.

Izvori zadovoljstva i ispunjenja su se promenili - vreme je za pronalaženje novih izvora i resursa. Nacrtati oblik od senke je svesna odluka koja zahteva elastičnost. Boriti se protiv buke u unutrašnjoj tišini; izgnati samosažaljenje; preobratiti paniku u odlučnost; preseći odlaganje u korenu i učiniti da se svaki minut, svaka reč, svaka misao računa. I tražiti razloge za zahvalnost, izvore obilja.

Moramo da vidimo kakav je ovaj test. Da, testirani smo i možda ćemo biti testirani više. Neki će propasti, neki će se slomiti. Ali drugi će postati jači i lepši. A oni koji to urade shvatiće da je ovaj test samo bitka, a ne rat.

Rat tek treba u potpunosti voditi i dobiti, a nagrada je naša planeta. A biti deo toga bila bi prava Priča za ispričati.

Lucy Stevens, prevodilac

“Primetila sam da postoje potpuno dve ekstremne reakcije na ovu situaciju, jedna je upravo ta preterana reakcija na nošenje maske, a druga je negiranje korone, negiranje pandemije. I to je zato što se sve manje veruje nauci, vlasti, autoritetima. Mislim da ima veze sa strahom, sa tim da je ljudima ponekad teško da prihvate da se život promenio. Mislim da mnogim ljudima teško pada usamljenost i, što je isto potpuno razumljivo, i da im teško pada osećaj da su svi uplašeni.”

FOND SOCIJALNE I DEMOKRATSKE INICIJATIVE

Ne zanemarujući važnost ideja, oslanjamo se na organizovano delovanje, na stalan i uporan rad, bez velikog vatrometa, balona i prskalica. To ne znači da je naš aktivizam lišen radosti. Naprotiv.

u saradnji sa

MREŽA ZA DEMOKRATSKI DIJALOG (DD MREŽA)

www.ddmreza.rs

Osnovni postulati na kojima DD Mreža počiva jesu: vladavina prava, promocija dijaloga, razvoj međunarodne saradnje kao i razvoj i promocija obrazovanja, nauke i istraživanja u Srbiji. Osnivači DD Mreže su se saglasili i u ideji da je ponovo potrebno pokrenuti sveobuhvatnu promociju evropske ideje u Srbije i što je više moguće približiti je svim građanima.

CEE GENDER NETWORK

www.ceegendernetwork.eu

Mreža za rodnu ravnopravnost centralne i jugoistočne Evrope je koalicija koja ima uporište i snažnu podršku levičarskih političkih partija i civilnog društva, političkih lidera i aktivista iz jugoistočne i Centralne Evrope. Njena misija je da promoviše i osnažuje žene i da uvodi principe rodne ravnopravnosti u strategije, politike i programe partija levog centra: progresivne i socijal-demokratske političke partije u zemljama u tranziciji centralne i istočne Evrope.

Medijski partner

NOVI MAGAZIN

www.novimagazin.rs

Izdavač: FOSDI
Za izdavača
Nataša Milojević
Dizajn: Ana Dokučević
Štampa: Romeo print
Tiraž: 500
Srbija, 2021.

Autori fotografija:
Đurađ Šimić, Nenad Kovačević, Ivana Čutura, Nataša Milojević, Zorica Mršević, Svetlana Janković, Jelena Ranković, Miloš Cvetković

FOND SOCIJALNE I DEMOKRATSKE INICIJATIVE

www.fosdi.org

FB: @fondsocijalneidemokratskeinicijative

YT: FOSDI - Official Channel

